

דף שבועי

בס"ד

פרשת וַזַּאת הַבְּרָכָה, תשפ"ז, מספר 1686

המשכיות שאינה חיקוי: מודל המנהיגות של יהושע בן נון אריה ארזי

שא-לוהים מדבר עימו "פֶּה אֶל פֶּה" (במ' יב:ח). עם סיום דרכו, לא התמנה נביא חדש כמותו (דב' לד:י); הכריזמה אינה מועברת, אך ההנהגה כן. ספר במדבר מתאר טקס מיסוד, שבו סמכותו של משה מועברת ליהושע: הוא ניצב לפני אלעזר הכהן, וצריך להישמע לאורים ולתומים. הוא זוכה לסמיכה פומבית, ונכנס לתוך מערכת הנהגתית ברורה (פרק כ"ז). הכריזמה האישית מוחלפת בתפקיד רשמי עם גיבוי א-לוהי וקהילתי.² במונחיו של ובר, זהו מיסוד של הכריזמה. כלומר, מעבר ממנהיגות המבוססת על השראה חד-פעמית, למערכת של הנהגה נמשכת, הניתנת להעברה. מקור תומך בגישה זו מצאנו בתלמוד:³ "פְּנֵי מֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמֵה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפְנֵי לְבָנָה". חכמי התלמוד מכירים בכך שמנהיגותו הכריזמטית של יהושע פחותה מזו של משה, אך עדיין משמשת מקור סמכות מספק. ההבדל בין שניהם מדגיש, שהכריזמה האישית אינה מועתקת בשלמות, אלא מוסָּדָה והותאמה לנסיבות חדשות.

תיאום אינטרסים כאסטרטגיה מנהיגותית של יהושע
מ. אולסון⁴ טוען כי פעולה קולקטיבית אינה מתרחשת מעצמה, גם כאשר יש לקבוצה אינטרס מובהק לפעול יחד. כדי שקבוצה תפעל בשיתוף פעולה יש להבטיח חוויית מחויבות הדדית, תיאום אינטרסים, וחלוקת נטל ברורה.

ספר יהושע מדגים זאת היטב. יהושע בן-נון, כמנהיג הממשיך את דרכו של משה, נדרש לנהל פעולה צבאית-רוחנית-לאומית מורכבת; חציית הירדן וכיבוש הארץ, הדורשת שיתוף פעולה מלא מכל שבטי ישראל. אולם, הוא אינו מסתפק בפנייה כוללת לעם כולו. תחת זאת, הוא מפנה את דבריו באופן מובחן וספציפי לקבוצות שונות, תוך הבנה שתיאום פעולה אפקטיבי מצריך **שיח מותאם** וזהות תפקידים מדויקת. יהושע

2 בני גד, ראובן וחצי שבט המנשה אומרים ליהושע: "כל אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֵל כָּל אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ לָלֶךְ" (יה' א:טז).
3 בבלי, בבא בתרא עה ע"א.

4 Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

מנסור אולסון (Mancur Olson, 1932–1998) היה כלכלן ופילוסוף פוליטי אמריקאי, פרופסור באוניברסיטת מרילנד. תרומתו המרכזית לחקר מדעי המדינה והכלכלה הציבורית היא בהבנת האופן שבו קבוצות מתארגנות (או נכשלות בארגון) לקידום מטרות משותפות.

המשכיות מבוּזרת
אחרי פטירת משה, יהושע לא "נכנס לנעליים" שלו כ"משה חדש", אלא בנה דגם הנהגה אחר; דגם שממשיך את הדרך, אבל מפזר את הכוח והאחריות. במקום להישען על כריזמה אישית בודדת, הוא יצר מערכת של **סמלים, מוסדות, נורמות ומנגנונים** שאמורים להמשיך את ההנהגה גם בלעדיו. זהו מודל של "**המשכיות מבוּזרת**" שבו כל שכבה תורמת ליציבות הלאומית.

לגיטימציה – איך יוצרים אמון במנהיג חדש?
מקס ובר, מאבות הסוציולוגיה, מגדיר שלושה מקורות ללגיטימציה של המנהיגות שבשלטון: מסורתית, רציונלית-חוקית וכריזמטית. המנהיג הכריזמטי שואב את סמכותו מהתפיסה שהוא ניחן בכוחות יוצאי דופן ומוטלת עליו שליחות ייחודית, בניגוד למנהיג המתבסס על מסורת או חוק. אולם, הכריזמה אינה ברת-הורשה. מותו של המנהיג הכריזמטי מציב אתגר מבני, כיצד להמשיך הנהגה שמבוססת על ייחוד אישי, כאשר הייחוד הזה חלף עם פטירת המנהיג. כאן נכנס המושג "**Charismatic Office**"¹, תהליך שבו הכריזמה האישית אינה נעלמת, אלא מומרת לסמכות תפקודית. ההנהגה אינה עוד פונקציה של אישיות יוצאת דופן, אלא של מוסד בעל אוטונומיה והמשכיות. תהליך כזה התרחש בהיסטוריה של עם ישראל, במעבר ההנהגה ממשה רבנו ליהושע. משה הוא מודל מובהק של מנהיג כריזמטי, נביא, מתווך א-לוהי

* אריה ארזי יועץ ארגוני, חוקר ומרצה על נושאי ניהול ומנהיגות בתורה ובתנ"ך, ומחבר הספר "פניו אליך- פנים חדשות בפרשיות התורה".

** מאמר זה מוקדש לזכרו של רס"ן ד"ר יאיר זלוף הי"ד – בנם של אהובה ודב זלוף יבדלו לחיים ארוכים. רופא ילדים, מפקד הפלוגה הכירורגית בחטיבה 401 ואיש של מסירות, מקצועיות וטוב לב. יאיר נפל ביום כ"ה בתשרי תשפ"ד, 10 באוקטובר 2023, בעת מילוי תפקידו, והוא בן 32 בלבד. בחייו שילב בין רפואה, פיקוד ואהבת המדינה, ובכך ביטא אחריות עמוקה לחיי אדם ולעם ישראל. עדויות של עמיתיו ומטופליו מתארות רופא קשוב, מרגיע ומסור, שראה כל אדם בעיניים טובות. זכרו מעורר השראה של שליחות, ענווה ואומץ לב. יהי זכרו ברוך. אביו ד"ר דב זלוף היה שנים רבות הרופא של אוניברסיטת בר-אילן.

1 Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization* (T. Parsons, Trans.). New York: Free Press.

ייחודי שבו נוצרת תחושת שותפות עמוקה ושוויונית בין חברי קבוצה, תוך כדי סבל או חווית מעבר רגשית עמוקה, שמקבלת עוגן ריטואלי בטקסים קבוצתיים.

הכניסה לארץ ישראל בספר יהושע מְבַנֶּה בדיקו תבנית של *Communitas under ordeal*. הבה נסקור את האירועים הבאים: חציית הירדן (יה' ג'); בחירת תריסר האבנים לזיכרון (יה' ד'); המילה המחודשת בגלגל (יה' ה:ב-ט); חגיגת פסח בלילה שלאחר מכן (יה' ה:י); הפסקת המן והמעבר לאכילת תבואת הארץ (יה' ה:יא-יב). כל אלה יוצרים סדרה של רגעים במצבי גבול ומעבר, שבהם העם איננו עוד בקהילת המדבר, אך גם טרם התבסס בארץ. בתוך רגעי המעבר הללו נבנית זהות קולקטיבית חדשה, לא דרך מוסדות בלבד, אלא דרך חוויות גבול המאורגנות כריטואלים שהם חוויות אֶמוֹנִיּוֹת. גם הפנייה לשבטי ראובן, גד וחצי מנשה לקחת חלק פעיל בלחימה (יה' א:יב-טו) משקפת רצון לייצר סולידריות דרך מחויבות משותפת תחת מבחן.

יהושע משמר את הקהילתיות הזאת על ידי סדרת טקסים, התארגנות סביב ארון הברית (יה' ג:ג-ו), וחלוקת תפקידים שמבטאים אחדות, אך תמיד מתוך חוויה משותפת של מבחן. זהו תהליך שבו הסולידריות הלאומית אינה רק פונקציונלית אלא גם חוויתית, טקסית ואמונית.

סנקציה ואיום – איך מציבים גבולות ברורים?

כדי לבסס את מנהיגותו, שכבר ראינו כי הייתה פחותה מזו של מורו משה רבנו, חייב היה יהושע ליצור גם הרתעה. לאחר נאום הפתיחה של יהושע מתברר כי העם עצמו קבע את גבולות הנורמה והעונש הכבד על הפרתה. העם העונה ליהושע מצהיר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיָּךְ וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת, יָק חֲזַק וְאַמְץ" (יה' א:יח). פרשנינו מסבירים, שדינו של מי שאינו שומע לדבריו של יהושע, כמורד במלכות.⁷ הצהרה חריפה זו מבהירה שהציות להנהגה אינו בגדר המלצה, אלא גבול ברור של נורמה. זוהי דוגמה קלאסית לתיאוריה בקרימינולוגיה המבוססת על ההנחה, כי חברה שומרת על סדר ועל משמעת כאשר ידוע מראש שהפרת הכללים תגרוור תג מחיר שלילי, ברור ובלתי משתלם. הרתעה זו מתממשת בפרק ז' בסיפור עכן. העם חוצה את הירדן ונמצא במצב של קהילה מתגבשת מתוך קושי, אך אז נפרץ הקו האתי כאשר עכן מעל בחרם. התגובה הקשה – מותו של עכן – מבטאת הרחקה מיידית, כואבת וציבורית של הסכנה לסולידריות. זוהי הרתעה קהילתית; ענישה שנועדה להגן על שלמות הקבוצה דרך הפחד מההשלכות.

לסיכום: יהושע בונה מנהיגות שאינה תלויה באדם אחד, אלא במערכת יציבה שמפוזרת על פני כמה רבדים: מיסוד הכריזמה, תאום וניתוב אינטרסים שבטיים, העדפת בחירה מקצועית על פני ייצוג, גיבוש השבטים לקהילה ישראלית תוך כדי חוויות קושי ומשבר, ואזהרה ואף הפעלה של סנקציות על חריגות מהנורמה. כך הוא יצר המשכיות שאינה חיקוי של משה אלא התאמה חדשה לריאליה משתנה – בלי לאבד את העקרונות שהחזיקו את העם יחד.

פונה לשוטרים באופן תכליתי, ומציב אותם כמתווכים לוגיסטיים (יה' א:י); הם אחראים להפצת ההוראות בקרב העם. פנייתו לכוהנים (ג:ו) היא דתית-ריטואלית; יהושע מורה להם לשאת את ארון הברית. זהו צעד סמלי שמחבר בין מסורת, הנהגה רוחנית, ופעולה מעשית. **לנציגי השבטים** (ד:ה) הוא מפנה פנייה ייצוגית. כל שבט שולח נציג לשאת אבן מהירדן. זהו אקט טקסי, אך גם יוזמה של אחריות קולקטיבית. **לכל העם** (ג:ט-יג) הוא פונה בפנייה לאומית כוללת, המעגנת את כל הפעולה בתוך נרטיב של יראת א-לוהים, ניסים וכניסה לברית מחודשת. כדי לייצר פעולה קולקטיבית יציבה יש לטפח תחושת שותפות, אך גם להציע לכל קבוצה תפקיד מוגדר ותחושת משמעות בתוך הסיפור הכולל. נראה כי גם רש"י (בעקבות מדרש ספרא) מביע רעיון דומה לתפיסתו של אולסון, כאשר הוא מבאר: "אשר רוח בו". פֶּאֶשֶׁר שְׁאֵלָת, שְׂיֻכָּל לְהֵלֵךְ כְּנֶגֶד רֹחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד". דהיינו, מנהיג שיצליח להנהיג מגוון של אנשים בעלי מגוון של דעות, ולאחד אותם לפעולה למען מטרה משותפת.

מומחיות – מי מקבל החלטות בשעת אמת?

בניגוד לשליחים של משה, שמייצגים כל שבט בנפרד (במ' יג), יהושע שולח שני מרגלים אנונימיים ללא שיוך שבטי מפורש (יה' ב). החלטה זו אינה מקרית. היא מבטאת תפיסת הנהגה שונה, כזו שמעדיפה מומחיות על פני ייצוג פוליטי. יהושע פעל בהתאם לגישה המקובלת בימינו בתהליכים אסטרטגיים, ובייחוד בניהול משברים.⁵ לעיתים יש להעדיף יכולת מקצועית ומיומנות שקטה על פני שיקולים של איזון בין קבוצות. כאשר עומדת מטרה קריטית בפני קבוצה, בחירת אנשי מקצוע, או סוכנים בעלי כישורים מותאמים למשימה, עשויה להיטיב יותר מהקפדה על ייצוג שוויוני או סמלי.

בהקשר זה, יהושע, שחווה בעצמו את התוצאות הקשות ממשלחת המרגלים הייצוגית של משה, בחר במודע לשלוח שני סוכנים חשאיים, ככל הנראה בעלי ניסיון מבצעי, שתפקידם לא היה ייצוגי, אלא לספק מודיעין נקי ומהימן. גישה זו מבטאת הבנה ארגונית עמוקה. ברגעים קריטיים, הסמכות מופעלת לא דרך ייצוג פוליטי, אלא דרך שיקול דעת מוכוון משימה. מעניין לציין, כי ייתכן שגם משה רבנו הפנים את הרעיון הזה באחרית ימיו, כאשר הוא פנה לקב"ה בבקשה למנות לו יורש: "יִפְקֹד ה' אֶ-לוֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במ' כז:טז). פירוש "בעלי ברית אברהם" מסביר שמשה אמר לקב"ה: "תמנה מי שיש בו תועלת לישראל אשר יצא לפניו וגו' ולא תחוש לכבודי להעמיד לבני תחת". דהיינו, ההתאמה לתפקיד קודמת לייחוס משפחתי.

זיכרון וסמל – איך בונים עם מתוך מסע?

Communitas הוא מצב של קהילת שותפות שוויונית, בלתיפורמלית, המתהווה ברגעי מעבר או מבחן. המושג "*Communitas under ordeal*" – קהילה מתגבשת מתוך קושי⁶ מתאר מצב חברתי

Sebenius, J. K. (2013). *What Roger Fisher Got Profoundly Right: Five Enduring Lessons for Negotiators*. *Negotiation Journal*, 29(2), 159–169.

Turner, V. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', ים ודרום ירשה מיכאל קנובסקי

תנו רבנן, ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היה, ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה, לקיים מה שנאמר "ים ודרום ירשה" (דב' לג:כג). לנפתלי ניתנו רוב חופי הכנרת וגם חבל ארץ בדרומה, שישמש לצורכי דייג כמו מקום לפרוש רשתות. ובלשון הגמרא "חבל חרם", מלשון חרמות ומצודות. רבי עקיבא הולך גם הוא בכיוון זה (ירושלמי בבא בתרא, פרק ה הלכה א), ומסביר שמשה מדגיש את מקורות המים הגדולים שיש בחלקו של נפתלי. וכך הוא אומר: ים – זה ים של סמכו, ודרום – זה ים של טבריא. "ים של סמכו" הוא כנראה אגם החולה, ו"ים של טבריא" זהו כמובן הכינרת.

לפי סוף הברכה: "ים ודרום ירשה", משה בירך את שבט נפתלי במקורות מים רבים ובשפע כלכלי הנובע מהם. לכן סביר, שגם תחילת ברכתו של משה היא בתחום הכלכלה. וכך אכן פירש רש"י את המילים: "נפתלי שבע רצון" – שהייתה ארצו שבעה כל רצון יושביה". הרב יוסף בכור שור, מבעלי התוספות, מפרט יותר:

ארץ נפתלי קלה וממהרת לבשל פירותיה, ולפיכך הוא אומר שהוא שבע רצון, כי מי שפירותיו מאוחרים, ואחרים אוכלים פירותיהם והוא אינו אוכל שלו מפני שהם מאוחרים, אינו שבע לרצונו, אלא מתאוה קודם שישבע. אבל נפתלי אינו כן, כי פירותיו ממהרות, ומיד שירצה יאכל מהם קודם שיאכל שום אדם פירות. נחלת נפתלי מלאה בעמקים עם מקורות מים וגשם בשפע, וגם מבורכת באקלים נוח יחסית, כך שהפירות שם טובים וגדלים מהר. הגמרא במסכת ברכות דנה בפירות גינוסר, פירות שגדלו באזור טבריה והכינרת, בתחומו של שבט נפתלי. הם היו טובים כל כך ומתוקים, שהיו חייבים לאכול אותם עם מלח כדי להפיג במעט את המתקוה. פירות אלו נחשבו לעיקר הסעודה, שאפילו הפת הייתה טפלה לפירות האלו, ולא היו מברכים על הפת כמו שבדרך כלל היו עושים. דרך אגב, הגמרא מסבירה במסכת מגילה, שמקור השם "כינרת" בפירות המתוקים שגדלים שם, שהם מתוקים כקול הכינור.

ברכות משה לבני ישראל לפני מותו נקראות פעם אחרי פעם ביום שמחת תורה, ואכן, הפסוקים מוכרים לכל באי בתי כנסת, אך לא בהכרח פירושיהם. אני מבקש להתעמק קצת בפירוש הברכה שניתנה לשבט נפתלי, כי יש לי גם בן וגם נכד (שנקראו על שמם של אנשים שונים) בשם 'נפתלי'.

הברכה שבירך משה את שבט נפתלי מסתכמת במשפט אחד, אבל הבנתו אינה קלה כלל ועיקר. נפתלי מתברך אחרי דן ולפני אשר, אחרון המתברכים, וברכתו היא: "וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן וּמְלֵא בְרַכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשֶׁה" (דב' לג:כג). ישנן שאלות רבות בפשט הפסוק, כגון: ממה נפתלי שבע רצון? ולמה דווקא שבטו של נפתלי מלא ברכת ה'? והאם אכן ירש נפתלי את חלקו הדרום מערבי (ים ודרום) של ארץ ישראל?

על השאלה השלישית קל מאוד לענות, ובכל זאת להישאר בבעיה. לפי ספר יהושע, לא רק שחלקו של שבט נפתלי לא שכן בחלקה הדרום מערבית של ארץ ישראל, אלא בדיוק להפך; נחלת שבט נפתלי הייתה בחלקה הצפוני של ארץ ישראל, ובחלקו המזרחי של הגליל, באזור עמק החולה, בקעת גינוסר וחופי הכנרת. הנחלה השתרעה מהגבול הצפוני של הארץ (לאורך נחל ליטני קרוב לצידון) ועד נחל יששכר שדרומית לכנרת בדרום. ממזרח, היא הייתה תחומה בכנרת, נהר הירדן, ימת החולה ומשם לחרמון, ובמערב, עם נחלות שבטי זבולון ואשר, רחוקה כעשרים ק"מ מהים התיכון. אם כך, למה התכוון משה כשאמר "ים ודרום ירשה"?

לפי תרגום אונקלוס הכוונה היא לנחלה שנמצאת דרום מערב לים הכנרת, או בלשונו של התרגום "ים גינוסר". חלק מנחלתו של נפתלי אכן משתרע דרומית מערבית לכינרת, אך כמעט 90% מנחלתו משתרעת צפונית מערבית לה. לפי פירושו של אהרן מירסקי ב"דעת מקרא", הפסוק קובע שחלקו של נפתלי נמצא בצידו המערבי (ים) של הירדן, והוא לא יהיה רק עד הכנרת אלא גם קצת דרומה ממנה.

הגמרא בבא קמא (פא ע"ב) מסבירה שמשה בירך את נפתלי באוצרות טבע ובמשאבים כלכליים:

* ד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

והינו: רש י-ה (אותיות ירשה). למה הדבר דומה?
למלך שהיו לו שני אוצרות, והקצה מהאחד
מהם; לסוף ימים רבים אמר לבנו: טול מה שיש
בשני אוצרות הללו. אמר הבן: שמא לא יתן לי
מה שהקצה? אמר לו: טול הכול! והינו דכתיב:
'ים וְדָרוֹם יִרְשָׁה' – י-ה רש; הכול נתון לך,
ולואי תשמור דרכיו.

לפי פירושו של רמב"ן (ולפי הסברו של רבינו בחי),
לנפתלי ניתנה ברכה רוחנית, שאם רק ישמור את
מצוות התורה הוא יירש הכול; העולם הזה והעולם
הבא, וגם כביכול את הקב"ה בכבודו ובעצמו (רש י-ה).
ולכן נפתלי שבע רצון. זה לא שנפתלי יהיה שבע רצון
אלא שהקב"ה יהיה שבע רצון מנפתלי, ונפתלי יוכל
לקבל הכול בכול מכול כול. רמב"ן מוסיף ואומר, שלא
רק עולם הבא משול לים, אלא גם התורה נמשלת לים.
וכך נפתלי יירש גם את התורה וגם את העולם הזה,
ועל ידי זה יירש את העולם הבא.

הגמרא בברכות (נא ע"א) מלמדת שכל הממלא
כוס של ברכה זוכה ונוטל שני עולמות, שנאמר: "וּמָלֵא
בִּרְכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה". שואלים שם בעלי התוספות
איך אפשר ללמוד מהכתוב "ים ודרום ירשה" על עולם
הזה ועולם הבא? תירוצם הוא ההפך ממה שפירש
רמב"ן, שהשמש שוקעת במערב ולכן ים (מערב) זה
חושך, קרי העולם הזה. דרום היא הכיוון שהשמש
לרוב נמצאת ולכן הוא האור, קרי העולם הבא.

אומנם ברכתו של נפתלי כתובה בסך הכול בפסוק
אחד, אבל לפי המפרשים שהבאנו, משה בירך בה את
נפתלי באורש ובעושר, במידות טובות, בשמחה בעולם
הזה ובכל הטוב שצפון לנו בעולם הבא, ובכל מה שכל
אחד מאיתנו היה רוצה. יהי רצון שכמו שברכתו של
יעקב לכל שבט ניתנה בסוף לכל עם ישראל (ראו
רש"י "בִּרְךָ אֶתְּךָ" בר' מט:כח), כך גם יהיו ברכות משה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של
אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע
בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

ברכתו של נפתלי באה אחרי ברכתו של שבט דן,
והן כתובות בתוך אותה פרשה. ברכתו של נפתלי
מתחילה באות וו "ולנפתלי אמר", ולפי רב שמשון
רפאל הירש, וו זו היא וו הניגוד. דן לא היה שמח
בחלקו שהיה בגוש דן של ימינו, כי האזור היה תחת
כיבוש פלשתים, ודן נדחק לחלק הפחות רצוי של
שפלת החוף, מקום הררי במקצת, כמו אזור בית שמש.
הפלשתים ישבו בכל האזורים הנוחים יותר שבאזור
מישור החוף, ולכן דן זינק לבשן וכבש את אזור תל דן
בצפון. לעומת זאת, שבט נפתלי היה שבע רצון מחלקו
שניתן לו. כמעט כל מה שכתבתי כאן מסוכם ב"ספרי"
(דברים שני"ה) בכמה מילים: "מלמד שהיה נפתלי שמח
בחלקו בימים ובדגים וספינות".

אברבנאל מנתח את אופיו של שבט נפתלי. הוא
מצטט את אריסטו בזה שיש כמה סוגים של בני אדם,
שחלקם בלשונם של אברבנאל:

אשר תכלית חברתם לרצות חבריהם ולמלאות
את חפצם, ויש אנשים בהפך שהם עיקשים
ופתלתולים. ושהמיוצג ביניהם בזאת התכונה
אין לו שם, ומתארו שלא יעציב לשום אדם
ואם יעציבו מעט יהיה כדי (ש)ישמחו אחר כך,
ומשה רבינו שבח את נפתלי בתכונה הזאת
החברותית.

כך אברבנאל מסביר את המילים "נִפְתָּלִי שֶׁבַע רְצוֹן",
וממשיך ומתאר את אופיו של שבט נפתלי: אדם כזה
לא יכול לראות בצער חברו כשחסר לו משהו, ומשלים
את זה מממונו שלו. אותם בני אדם נדבנים נהיים
עניים בשל הממון הרב שהם נותנים לאחרים, ולכן
משה בירך את שבט נפתלי בברכת "ים ודרום ירשה",
שיהיה להם תמיד מה לתת לאחרים ולהישאר עשירים.
אברבנאל מסיים ואומר, שיהיה נפתלי שבע רצון ושמח
בחלקו, ויהיה עם זה עשיר ומלא בברכת ה'.

רמב"ן ורבינו בחי לוקחים את ברכתו של נפתלי
למחוזות אחרים לגמרי. רמב"ן מביא ממדרשו של רבי
נחוניא בן הקנה:

אמר רבי אמורא: מאי דכתיב "וּמָלֵא בִּרְכַּת ה' יָם
וְדָרוֹם יִרְשָׁה" (דב' לג:כג)? כך אמר משה: אם
תלך בחוקותיו, תירש העולם הבא שהוא נמשל
לים, שנאמר: "וְיִרְחֲבָה מִיָּם יָם" (איוב יא:ט),
והעולם הזה שהוא נמשל לדרום, שנאמר: "כִּי
אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה" (יה' טו:יט), ומתרגמין:
"ארעא דרומא". ומאי דכתיב "ירשה"? רש היה לו
לומר! אלא אפילו הקדוש ברוך הוא בכלל,